

Noi Tracii

Fondator: Prof. Dr. Iosif Constantin Dragan

UN MARE NEDREPTĂȚIT: NICOLAE DENSUȘIANU

Gabriel Iosif Chiutzbăian

Dificultatea de a vorbi cu precizie despre trecut, mai cu seamă atunci când dispunem de foarte puține documente scrise, nu trebuie să ne ducă la concluzia imposibilității de a reconstrui o imagine valabilă a perioadelor învăluite în mister, inclusiv prin inițierea unor cercetări interdisciplinare.

Chiar și acolo unde datele certe lipsesc nu înseamnă că nu putem recurge și la alte mijloace de probațiune și în ultimă instanță de ce nu și la imaginație, atât de necesară în opera de asamblare a elementelor deja descoperite, mai cu seamă că în orice domeniu spiritual (până și în cazul științelor exacte) ea nu reprezintă decât un impuls al progresului.

Este suficient să ne imaginăm un istoric doidora de date, dar fără fantezie creatoare și fără fascinația macro și micro-cosmosului pentru a avea neîndoielnic chipul specialistului care își târăște existența fără har. De altfel ideea este în egală măsură valabilă pentru orice profesiune.

N. Copoiu, într-un valoros studiu publicat recent arată pe bună dreptate că: *“abordarea unilaterală a datului istoric îl secătuieste de orice forță creatoare făcând imposibilă utilizarea sa la reconstituirea unui ansamblu”*... Tot același autor, adept al înțelegerii istoriei *“în sensul integrării datelor cunoscute într-un proces istoric”*, precizează că: *“istoricul trebuie să desfășoare o amplă acțiune de corelare și coordonare a mai multor surse pentru a reconstrui un eveniment istoric, dar mai ales trebuie să ia în considerare și alte categorii de izvoare etnografice, lingvistice, folclorice etc., căci azi este de neconceput să se scrie istoria veche fără aportul acestor izvoare, cărora istoricii le-au acordat până acum o atenție mai mică...”*.

Dacă descoperirile arheologice n-au putut confirma încă pe deplin tezele susținute de autorul "Daciei preistorice" înseamnă oare că această monumentală carte (pentru care "pus-a el în total spre a o face patruzeci de ani") chiar dacă uneori ipotezele par argumentate (cu o uimitoare logică, însă) tot prin niște ipoteze trebuie cu orice preț socotită "o eroare științifică"?

Nu este oare temerară această calificare (alături de alta despre care am vorbit) câtă vreme, așa cum recunoaște spre exemplu *Adrian Fochi* în lucrarea "Datini și crezuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea", Editura Minerva - 1976, pag. XVIII (unde se omite, voit sau nu, numele lui *Densușianu* de la prima copertă): "Nici un arheolog nu și-a luat osteneala, respectiv nu i-a acordat atâta atenție, încât să o fi discutat în fondul ei?"

Or, în acest caz nu pare cel puțin riscantă afirmația că "lucrarea (lui *Densușianu* n.n.) a fost condamnată fără drept de apel"?

Este desigur dificil să judeci valoarea unei contribuții ca aceea materializată în cele 1152 de pagini ale "Daciei preistorice" dacă nu ai forța spirituală necesară pentru a scăpa din mrejele prejudecăților care o înconjoară de peste 65 de ani. Este cu atât mai greu atunci când nu-ți dai osteneala (și după cum am văzut nici un arheolog n-a făcut-o) să o discuți "în fondul ei" mulțumindu-te cu citatele din ampla prefață a lucrării, ceea ce poate naște oricând bănuiala că nici nu ai parcurs-o integral.

Autorii care s-au aplecat (de cele mai multe ori ocazional) asupra operei lui *Densușianu* ignoră faptul că în cei 40 de ani cât a durat elaborarea lucrării, în afară de operele autorilor greci și romani din epoca clasică și din epoca decadentei imperiului, *Densușianu* a utilizat atât datele epigrafice și arheologice pe care le-a avut la îndemână, cât și cele 15.682 pagini cuprinzând răspunsurile la cele două chestionare istorice (inițiate de el după exemplul lui *Hasdeu*).

Adrian Fochi își exprimă convingerea că publicarea de dată recentă a acestor din urmă materiale: "Își va îndeplini sarcina și de a ne adânci și nuanța cunoașterea, și de a ne oferi mijloace adecvate pentru ridicarea nivelului științific general", reprezentând "un important element de continuitate a culturii noastre materiale", și cuprinzând: "importante elemente de istorie culturală, în sensul că ne transmit detalii despre evoluția în timp a diverselor fenomene".

Materialele lui *N. Densușianu* - arată același autor - aduc astfel un spor considerabil la cunoașterea unor probleme folclorice și etnografice românești, pentru care lipseau până azi baza documentară adecvată și informația corespunzătoare.

Autorul enumeră spre exemplificare o serie de fenomene care pot fi cunoscute doar grație manuscriselor lui *Densușianu*: fenomenul de într-ajutorare sătească denumit *hopșa*; *agănul*; *craii*; *roate de foc*; *Domnul de rouă*; *problema Novacilor* etc.

Valoarea deosebită a "chestionarului despre tradițiunile și antichitățile țărilor locuite de Români" (partea I, București, 1893; partea a II-a, Iași, 1895) este evidențiată și de *Romulus Vulcănescu* în lucrarea "Etnolo-

DECEBAL *Basorelief de pe Columna lui Traian*

gie juridică”, Editura Academiei, București, 1970 (pag. 29, 65-66 și 123).

Intuind și aplicând, printre primii la noi, funcția istorică a folclorului, alături de cea estetică, Nicolae Densușianu a transformat impresionantul material adunat care, așa cum am văzut, conține atât chestiuni de folclor, cât și de etnografie, într-un veritabil izvor istoric. Valoarea științifică a acestui manuscris nu poate fi nici astăzi pusă la îndoială chiar dacă, așa cum arată Adrian Fochi: “a fost și el nedreptățit și îngropat într-o uitare nemeritată, laolaltă cu inițiatorul său, Nicolae Densușianu.”

Chiar dacă știm că numai cu argumente folclorice sau etnografice nu se poate scrie istorie (motiv pentru care le și coroborează cu sursele deja menționate) Densușianu, ca generalist, nu putea ignora importanța lor, cu atât mai mult cu cât avea credința că: “în poporul român țăran se găsește astăzi mai multă istorie veche națională povestită de bătrâni decât se propune în toate școalele noastre”.

Și era firesc să nu ignore un astfel de izvor (pe deplin științific, dacă

avem în vedere metodologia întrebuintată pentru culegerea materialului) câtă vreme se știe că pământul străvechi al Daciei nu a fost scutit de invazii care l-au vitregit de monumentele autohtonilor.

Iată de ce apelează autorul "Daciei preistorice" la "arhivele naționale ale poporului român, la credințele, legendele și tradițiunile sale istorice și religioase, care sunt mult mai vechi și mult mai instructive decât toți autorii, și care formează monumentele autentice ale vieții sale primitive".

În exclusivismul lor agresiv, unii arheologi (care în mod ostentativ pun semnul egalității numai între specialitatea lor și conceptul de istorie veche, refuzând ideea interferenței dintre științe în ciuda faptului că au fost depășiți de pluralismul datelor chiar în propriul lor domeniu de cercetare) au socotit și mai socot "Dacia preistorică" plină doar de mitologie absurdă, uitând, ceea ce n-a putut uita Densușianu, și anume că trecutul poate renaște și prin mit, care, având o funcție generatoare în cultură, face legătura între epocile istorice acoperite de negura uitării.

Pe linia lui B.P. Hasdeu, care privește mitul în nemijlocită legătură cu realitatea istorică și umană (unde-și află de altfel sorgința), Densușianu tratează mitul ca pe un excelent mijloc pentru deslușirea începuturilor de viață culturală și spirituală a strămoșilor noștri. Alături de Hasdeu, Densușianu este un precursor al teoriei lui Blaga asupra relației și conlucrării dintre istorie și mit. Or, potrivit concepției marelui nostru filosof și poet, miturile își au partea lor de adevăr.

Pe aceeași linie de gândire trebuie să menționăm ideea exprimată de *Mircea Eliade* în "Comentarii la Legenda Meșterului Manole", în sensul că miturile ar descinde dintr-o protoistorie purtătoare de simboluri.

Asemenea simboluri sunt identificate de către Densușianu în ornamentația ceramicii preistorice din Dacia, căreia îi acordă o importanță deosebită, subliniind prioritatea față de ornamentele similare existente în sud-estul european sau Asia Mică.

Să nu uităm că autorul "Daciei preistorice" nu avea la îndemână o serie de descoperiri realizate după moartea sa, care l-au determinat recent, spre exemplu, pe Paul Mac Kendrick, autor al lucrării "Pietrele Dacilor vorbesc" să afirme că istoria antichității române are : "peste 6 milenii, care începe cu eleganții sculptori neolitici de la Cernavodă (5.000 î.e.n.) și cu olarii de la Cucuteni (2.700 î.e.n.)", iar mai înainte pe H. Schmidt să considere că "aceste săpături în ținutul Dunării de jos ne oferă o nouă legătură între Europa centrală și cercul cultural egeic".

Deosebit de sugestive sunt și considerațiile făcute de Nicolae Densușianu în legătură cu misteriosul simbol al soarelui, căruia îi atribuie origini pelasgice, deci autohtone. Demne de reținut sunt și opiniile renumitului savant *S. Mehedinți* (exprimate în lucrarea "Vechimea poporului român și legătură cu elementele alogene", București, Editura Cartea Românească, 1925, pag. 29); unde arată că originea acestui semn se află "chiar pe pământul dacic (cu 3.000 de ani înainte de Cristos), păstrându-se și azi pe glugile ciobanilor din Carpați, ...o dovadă pipăită de continuitatea milenară a elementului geto-dac din antichitate și până azi".

A fost firească emoția pe care am încercat-o regăsind acest semn în

desenele unui covor maramureșan, vechi de câteva secole, iar mai recent pe iile și catrințele țărăncilor noastre sintetizate atât de armonios în tapiseriile expuse de artista *Lena Constante* cu prilejul unui simpozion organizat de Cenaclul "Titu Maiorescu" la Ateneul Român.

Deosebit de interesant este în "Dacia preistorică" studiul referitor la originea metalurgiei. "Civilizațiunea metalurgică - arată Densușianu - care deschide o nouă eră de prosperitate în istoria omenirii, începe, după cum vedem, în nordul Dunării de jos, pe teritoriul Daciei".

"Lucrarea minelor de aramă în țările Daciei - arată autorul - se reduce la timpuri preistorice foarte îndepărtate".

Făcând precizarea că exploatarea și prelucrarea acestui metal era indigenă, Densușianu arată că "arama era unul din metalele prin excelență ale Daciei. Aici a existat o epocă preistorică, numită din punct de vedere arheologic de aramă, pe care n-au avut-o nici țările mediterane, nici cele de nord, nici cele din apusul Europei".

Pentru a ajunge la această concluzie, confruntă textele vechi referitoare la problemă cu fapte precise, desprinse personal prin cercetarea făcută pe teren sau cu elementele ce-i erau oferite de materialul celor două chestionare istorice amintite (spre exemplu "spălarea aurului" este subliniată ca un fenomen important și la Adrian Fochi, în lucrarea citată).

Nu ne poate surprinde așadar concluzia la care ajunge Densușianu că "aici (este vorba de teritoriul Daciei, n.n.) se aflau în timpurile preistorice centrele cele mai mari de producțiuni metalifere. Aici ne apare prima fază a fabricațiunii obiectelor de metal...".

Sunt deosebit de importante referirile făcute de Nicolae Densușianu în "Dacia preistorică" la limba strămoșilor noștri. "Pentru istoria țărilor de la Dunărea de jos - arată el - ne prezintă o deosebită importanță limba Geților și a Dacilor înainte de cucerirea romană. Cele mai multe notițe despre caracterul limbii "barbare" ce se vorbea la Dunărea de jos" le aflăm în poemele lui Ovidiu scrise în exilul său de la Tomis. "Limba Geților, după Ovidiu - mai arată autorul - este o limbă barbară, însă o limbă barbară latină".

Recentele studii asupra celui mai vechi fond lexical autohton confirmă ipotezele lui Densușianu cu privire la caracterul protolatin al limbii vorbite de Traco-Geto-Daci.

Cu atât mai surprinzătoare pot părea opiniile recent exprimate ale unor specialiști cu privire la "originea latină a poporului român și a limbii pe care o vorbește", sau cele referitoare la existența unui ciudat "stadiu de bilingvism", care, oricând e greu de presupus, mai cu seamă la Dacia liberi, ei neputându-se lăuda cu "șase generații de dominație romană nemijlocită". Ne vom mira și mai mult citind că aceste "adevăruri" sunt "definitiv lămurite" câtă vreme același specialist (e vorba de Ion Horațiu Crișan, *Adevărurile istoriei noastre*, în "Scânteia tineretului", din 8 iulie 1978) recunoaște că "poporul român reprezintă romanitatea orientală *alto-ită* (sublinierea ne aparține) pe substratul etnic geto-dacic."

În timp ce în paginile revistei "Săptămâna" apărea prima parte a articolului nostru, doi specialiști, (dr. Mircea Babeș și dr. Dan Slușanschi)

Încercau prin studiul *Cu privire la formarea poporului și a limbii române*, (publicat în "Era socialistă") atât o infirmare a tezelor lui Densușianu și "ale adeptilor săi mai vechi sau mai noi" cât și o punere la punct a "tracologilor amatori", "neodensușianiști", printr-o "fermă și activă atitudine critică. Atacul declanșat cu o vehemență demnă de o cauză mai nobilă era îndreptat împotriva unui articol semnat nu de mult în "Scânteia" de către istoricul N. Copoiu, caracterizat drept un "nespecialist" prin ignorarea titlurilor științifice pe care acesta (din modestie) a omis să le adauge semnăturii sale și a calității de conducător de compartiment la cel mai important institut de cercetări istorice din România.

E curios cum unele argumente antitraciste și antidensușianiste folosite în studiul menționat rimează cu cele care ne-au parvenit acum un an, pe calea undelor, de la o masă rotundă care a încercat să combată în mod pueril și vădit tendențios un excelent eseu de sinteză despre Traci, apărut în Editura "Scrisul românesc" din Craiova (este vorba de "Noi Tracii").

Se pare că cel mai mult a deranjat afirmația istoricului dr. N. Copoiu că specialiștii români "au minimalizat cercetarea 'substratului autohton'; pe care s-a grefat romanitatea". Pornind de aici cei doi autori au trecut în revistă progresele obținute în domeniul "documentării arheologice a fondului traco-geto-dac" (pe care de altfel nu le contestă nimeni!), omițând - voit sau nu - faptul că istoricul citat nu uită nici el să sublinieze că "arheologia a scos la lumină elementele revelatoare ale civilizației și culturii dacice atât înainte cât și după cucerirea romană", motiv pentru care consideră că istoricii români trebuie să aprecieze mai nuanțat stăpânirea romană în Dacia și chiar să renunțe la noțiunea, inexactă din punct de vedere istoric, a romanizării.

De altfel, teza a fost susținută și de alți istorici a căror "metodă științifică" nu e pusă la îndoială nici de autorii citați, sintetizată destul de sugestiv prin afirmația că civilizația romană s-a altoit pe trunchiul arborelui viguros traco-geto-dac. O putem întâlni și la renumitul savant S. Mehedinți care în lucrarea citată arată : "Nici că se poate mai superficială concepție" ca aceea a istoricilor ce "pun de obicei începutul vieții poporului nostru la cucerirea Daciei de Traian". "Marele împărat - arată S. Mehedinți - este abia un episod în viața milenară a poporului nostru. Când a sosit el la Dunăre, statul dac era de 100 și mai bine de ani în culmea înfloririi; era singura putere europeană capabilă de a ține în cumpănă imperiul roman".

De o deosebită importanță, în acest sens, sunt adevărurile exprimate în minunata sinteză a istoriei naționale oferită recent de Președintele României cititorilor cotidianului mexican "El Nacional": "Formarea și dezvoltarea poporului român, sunt rezultatul unui îndelungat proces istoric, social, care a început cu mii de ani în urmă...". "În 1980 vom sărbători împlinirea a 2050 ani de la crearea primului stat dac centralizat. Dar încă cu mult înainte populația geto-dacă - o parte a marelui neam al Tracilor - a avut o organizare înaintată...". "Desigur un rol important l-au avut contactele cu civilizația greacă antică și cu imperiul roman. În urma transformării Daciei în provincie romană a început un lung proces de

contopire a celor două civilizații”. Și oricum, contopirea a două civilizații nu înseamnă același lucru cu contopirea a două popoare. Iată aici o nuanțare deosebit de utilă.

“Tracismul” lui Densușianu și al “adeștilor săi mai vechi sau mai noi” nu neagă însă, ci dimpotrivă confirmă înrudirea strămoșilor noștri cu Romanii, reevaluând această idee în raport cu fondul comun evidențiat cu pregnanță atât în volumele, cuprinzând lucrările celor două congrese internaționale de tracologie, cât și în Actele primului Simpozion Internațional de tracologie organizat în noiembrie 1977 la Roma de Fundația Europeană Drăgan. Deosebit de importantă în acest sens este teza cunoscutului academician V.I. Gheorghiev, raportorul principal al Simpozionului, cu privire la etnogeneza Troienilor și a Etruscilor, al cărui fond comun tracic este demonstrat în mod convingător.

Autorii au mai fost iritați și de afirmația că muzica românească “este una din cele mai vechi din lume”, ignorând că de fapt istoricul nu a făcut decât să citeze părerile unui specialist. Semnificative sunt în acest sens opiniile lui Tiberiu Brediceanu consemnate de Lucian Blaga în “Cântec și colindă”, ale profesorului Harry Brauner sau ale unor muzicologi români și străini participanți la lucrările celui de al doilea Congres Internațional de tracologie.

Intrucât acum și aici nu ne-am propus o analiză de fond a articolului în discuție, ne vom mulțumi să mai semnalăm că “ideea stranie că arheologii sunt aceia care ar trebui să caute în satul contemporan sau în muzeele etnografice dovezile continuității geto-dace”, atribuită istoricului N. Copoiu, nu reprezintă altceva decât o exprimare metaforică a necesității ca, în domeniul multidisciplinar al tracologiei, istoricii să țină seama și de izvoarele etnografice, lingvistice, folclorice etc.

Pe acest tărâm de cercetare interdisciplinară, așa cum mai scriam undeva, își pot aduce o importantă contribuție și “tracologii amatori”, denumiți de cineva în mod plastic niște Schliemann-i potențiali. De altfel și cei doi autori acceptă până la urmă ideea “conjugării eforturilor specialiștilor cu entuziasmul pasionaților” ceea ce se realizează spre exemplu, în mod fericit, în cadrul Secției de tracologie a Cenaclului “Titu Maiorescu” a Asociației Juriștilor, unde simpozioane ca: “Elemente trace în dreptul autohton”; “2050 de ani de viață statală - din perspectiva unor vechi instituții de drept românesc” sau “Ideea continuității la Nicolae Densușianu” constituie tot atâtea teme de referință pe linia acestei afirmații. Și vorbind despre “tracologii amatori” și “neodensușianiști” tocmai când ia ființă și la noi un institut de tracologie, nu putem să nu reamintim aportul lor (nu tocmai de neglijat) în momentele cele mai dificile ale afirmării acestei idei. În ciuda stărilor alergice pe care le-ar putea genera, credem că denumirea de Nicolaie Densușianu ar fi cea mai nimerită pentru acest institut.

Chiar dacă se va ține seama doar de ipotezele confirmate deja ale “Daciei preistorice”, care se pare că a avut și are un destin asemănător cu “Istoria literaturii române” a regretatului George Călinescu, ele sunt în număr impresionant pentru a fi în măsură să pledeze pentru reeditarea

acestei monumentale lucrări, „una din cele mai mari opere, dacă nu cea mai importantă, pe care a scris-o o pană ținută de mâna unui Român”.

Apropiata aniversare a 2050 de ani de la crearea statului dac centralizat și independent ar putea fi cel mai bun prilej pentru un astfel de eveniment editorial, prin care să fie în același timp omagiat nedreptățitul savant care și-a slujit neamul său mult iubit, trăind cu convingerea, atât de minunat argumentată în opera sa, că acest popor a îndeplinit în trecut o misiune cu totul deosebită în această parte a lumii și că el are de îndeplinit un rol și mai important în viitor.

Poate că ar fi momentul ca instituțiile în drept să se ocupe și de reamenajarea mormântului său, cu atât mai mult cu cât monumentul funerar (realizat de Paciurea) a dispărut, nu se știe în ce împrejurări.

O merită, credem pe deplin, întrucât, așa cum arată prefațatorul „Daciei preistorice”: „Densușianu era patriot prin convingerea născută și bazată pe o profundă cultură istorică. Nimeni mai bine ca el nu era convins, bazat pe faptele trecutului, de însemnătatea etnică a neamului românesc și deci de rolul pe care acesta cată să-l îndeplinească în viitor”.

NOTA REDACTIEI - *Prima parte a acestui studiu a apărut în numărul 47 (iulie) al buletinului nostru.*

RESUME

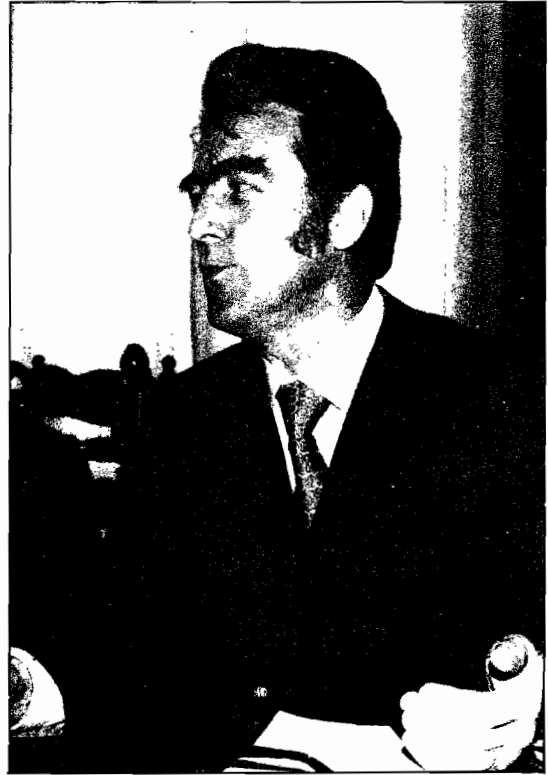
L'auteur expose les arguments des deux groupes de chercheurs roumains qui - avec une passion presque égale - ont récemment critiqué et défendu l'oeuvre capitale de Nicolae Densușianu *La Dacie préhistorique*. Les détracteurs de N.D. cherchent en même temps de minimiser le rôle et la valeur des thracologues amateurs, dont le nombre s'accroît de plus en plus en Roumanie. En soulignant les mérites exceptionnels du livre monumental de N.D., l'auteur en réclame la réédition, à l'occasion de l'anniversaire de 2050 ans de la fondation du premier Etat dace indépendant.

Actele primului simpozion de tracologie

Contribuții
lingvistice și etnografice

Relațiile greco-trace în epoca preistorică

Cicerone Poghirc

Cu toată importanța problemei, relațiile preistorice dintre Greci și Traco-Daci n-au format încă obiectul unui studiu de ansamblu suficient de aprofundat.

Din punct de vedere arheologic, problema e dificilă, mai ales pentru epocile cele mai îndepărtate, întrucât nu cunoaștem teritoriul (sau mai degrabă teritoriile succesive) ocupat de Greci și Traci în sânul patriei primitive indo-europene, înainte de instalarea lor în regiunile unde îi găsim în zorii istoriei. Trebuie să remarcăm totuși două fapte importante:

În primul rând, mai mulți lingviști și arheologi socotesc că, înainte de a se stabili pe teritoriile lor actuale, Grecii au sălășluit multă vreme pe cursul mijlociu al Dunării, așadar în imediata vecinătate a viitorilor Daco-Moesieni. Această ipoteză se poate eventual sprijini pe cele câteva concordanțe lingvistice daco-grecești, datorate mai curând unei influențe reciproce efemere decât unei înrudiri inițiale pronunțate, în cadrul limbii indo-europene. În același sens trebuie interpretat faptul că primele valuri de Greci s-au instalat mai întâi, în nord-vestul patriei lor actuale, parcurgând deci același drum pe care aveau să-l străbată mai târziu invadatorii iliro-dorienii.

În al doilea rând relațiile dintre bazinul egeean și nordul Balcanilor sunt bine atestate în arheologie încă din epocile cele mai îndepărtate. Cât privește perioada în care se poate vorbi cu certitudine de Greci în aceste ținuturi, ne mulțumim cu semnalarea prezenței unor săbii miceniene pe teritoriul trac, în Transilvania.

În comparație cu dificultățile obiective pe care trebuie să le înfrunte arheologia, lingvistica poate să ofere date foarte prețioase privind relațiile preistorice dintre cele două popoare. Desigur, nu lipsesc nici aici unele dificultăți obiective și subiective. În prima categorie intră puținele atestări de limbă tracă în comparație cu bogăția datelor lingvistice grecești; din a doua categorie face parte importanța exagerată acordată până nu de mult opoziției *centum/satem*, care părea să excludă din principiu raporturi mai strânse între greacă și tracă. Tocmai de aceea studiile consacrate raporturilor lingvistice greco-tracice se ocupă mai mult de influențele reciproce decât de concordanțele genetice.

În legătură cu absența datelor lingvistice asupra idiomurilor trace un remediu posibil este mărturia limbilor indoeuropene bine atestate și care sunt înrudite îndeaproape cu traca: albaneza, armeană, limbile baltice; un alt remediu - rămășițele substratului trac în limbile balcanice moderne (în primul rând româna și bulgara), precum și împrumuturile pelasgo-trace în greaca veche. Pe lângă aceasta, un fapt bine cunoscut în lingvistica indoeuropeană ar fi trebuit să anuleze prejudecata opoziției *centum/satem*. A fost demonstrat încă de mult faptul că limba greacă - deși limbă indo-europeană independentă - prezintă concordanțe mai deosebite tocmai cu două ramuri *satem*: indo-iraniana și armeană, aceasta din urmă, pare-se, de origine balcanică și rudă apropiată a limbii trace. Mai adăugăm că limba frigiană, mult timp considerată ca foarte apropiată dacă nu chiar identică cu traca, este cunoscută mai bine și ea prezintă concordanțe surprinzătoare cu limba greacă.

În ce privește diferența *centum/satem*, putem să adăugăm două trăsături fonetice importante care îndepartează traca de greacă: transformarea i.e. *o în *a din tracă, precum și mutația consonantică specifică pentru traca propriu-zisă; ambele lipsesc din limba greacă. Trebuie să remarcăm totuși, că, cu excepția vocalismului, e vorba de fenomene relativ târzii și deci puțin semnificative pentru stabilirea raporturilor de înrudire inițială.

Concordanțele fonetice dintre greacă și daco-moesiană sunt diferite și cu mult mai importante decât cele care o apropie de traca propriu-zisă.

Sonanta nazală i.e. η a devenit $a(n)$ în greacă și daco-moesiană, ca și în armeană și indo-iraniană, în timp ce în tracă se constată aceeași evoluție ca în frigiană și în limbile germanice (*un*), cu care traca are în comun și mutația consonantică (care există de asemenea în armeană). Tratamentul labio-velarelor i.e. este paralel în greacă și daco-moesiană (labializarea dispare înaintea vocalelor palatale; aceste consoane devin labiale înaintea celorlalte vocale), dar este diferit în tracă, cum a demonstrat

V. Gheorghiev (*La linguistique balkanique et la langue roumaine*, București, 1968, p. 12-16). Alternanța *m/b*, semnalată de Kretschmer (în KZ, 35, 1899, p. 603-608) pentru limba greacă e bine atestată atât în daco-moesiană, cât și în albaneză, dar absentă, după cât se pare, din tracă și iliriană, așa cum am arătat într-un studiu al nostru mai vechi ("Linguistique Balkanique", 6, 1963, p. 97-100).

Primele două fenomene sunt probabil destul de vechi și în orice caz anterioare mutației consonantice: le găsim și în macedoneană, care tratează oclusivele aspirate altfel decât greaca (i.e. **bh*: gr. *ph*, mac. *b*, etc.). Cel de al treilea, greu de datat, este un accident sporadic și deci ne semnificativ.

Următoarele fenomene fonetice par să fie comune celor trei idiomiuri: (a) Confuzia *l/r*, cunoscută în toată istoria limbii grecești, a fost semnalată recent și pentru traca "lato sensu" și ei i se datorează poate trecerea lui *-l-* intervocalic latin în rom. *-r-*. (Vezi C. Dumitrașcu, "Thraco-Dacica" București, 1976, p.329 ș.u.); (b) Schimbarea grupurilor consonantice *d-t*, *dh-t*, *t-t* în *st*, cunoscută și în iraniană și balto-slavă; (c) Formarea de noi diftongi în urma palatalizării consoanelor următoare: i.e. **g'her(i)-* : tr. *Zeirenia*, gr. *khairo*, scr. *haryati*.

După cum se vede avem a face cu accidente și nu legi fonetice, care nici nu sunt specifice pentru relațiile dintre greacă și tracă, întrucât le regăsim și în daco-moesiană.

Mult mai numeroase sunt, cum era de așteptat, corespondențele lexicale, între care trebuie să distingem pe cele de dată indo-europeană de cuvintele trace împrumutate de greacă, uneori în epoca preistorică; distincția nu este însă totdeauna ușor de făcut.

Din domeniul toponimiei semnalăm câteva exemple mai semnificative de vechi corespondențe: rădăcini ca gr. *Aig-*: tr. *Aiz-*; gr. *Akm-*: tr. (A)*s(a)m-*; gr. *Arg-*: tr. *Arz-*, *Arg-*; gr. *Thermo-*: tr. *Germi-* (*Zermi-*) etc., și elemente formative de toponime: tr. *-dizos*, gr. *teikhos*; tr. *-para*: gr. *poros* etc. Încă mai semnificative sunt concordanțele toponimice care privesc numai greaca și traca sau limbile balcanice: d.-m. *Malva*, *Malvensis*: il. *Dimallum*: gr. *Maliakós*, *Maloea* (cf. rom. și alb. *mal*); d.-m. *Carpatas*, *Carpi*: tr. *Karpoúdaimon*: gr. *Kárpáthos* (cf. alb. *karpë*).

Printre antroponime avem unele corespondențe frapante, ca gr. *Phaidros*: tr. *Gaidre(a)s*, gr. *Diogenes*: tr. *Diuzenus* și un perfect paralelism între formații ca gr. *-genes/-gonos* și tr. *-zenus/-zanus*. Vezi I.I. Russu, *Die Sprache der Thrako-Daker*, București, 1969, pp. 94, 124, 146.

La materialul antic semnalat mai sus trebuie adăugate concordanțele dintre cuvintele românești provenind din substratul daco-moesian și cuvinte din greaca veche : *adaru*, *argea*, *balaur*, *drute*, *ghiuj*, *mic*, *strunga* etc. Pentru diferite motive cuvintele acestea nu pot fi interpretate ca împrumuturi din greacă; ele au de obicei paralele și în albaneză.

(va urma)

ORIGINEA TRACĂ A MACEDONENILOR PREROMANI

N.P. Vaidomir

(continuare)

Se știe că Tracii sunt strămoșii neamului românesc și că ei locuiau, acum 2500 de ani, în mase compacte, toate țările de azi: România, Ucraina de Vest, Ungaria, Iugoslavia, Tracia și Macedonia, iar în Asia Mică, colțul nord-vestic.

Din păcate aceste concluziuni n-au fost cunoscute la noi, pentru că în însăși țara lor de origine sunt necunoscute, sau - mai exact - se caută a fi pe cât posibil înăbușite, spre a nu ajunge la urechea populației românești din Grecia.

Tot ce se cunoaște acolo, ca și la noi de altfel, este că Macedonia veche ar fi fost o țară grecească și că Macedonenii preromani ar fi fost pur și simplu Greci.

*

Locuitorii Macedoniei vechi au fost așadar Traci și Iliro-Traci, făcând și ei parte din marele neam al Traco-Ilirilor, care - în antichitate - era cel mai numeros popor după acela al Indienilor din Asia (Herodot), ocupând un vast teritoriu, mărginit de Nipru, Vistula, munții Boemiei, Marea Adriatică, munții Olimp, Marea Egee, Marea Neagră, trecând și în Asia Mică, până la fluviul Halis (azi Kizil Irmak); iar țara vechii Macedonii nu era decât o provincie a marelui spațiu etnic trac, ca și Tracia, Iliria, Moesia, Panonia și Dacia.

Privind acum spațiul etnic românesc de azi, nu ne putem explica numărul mare al Românilor - ca locuind, în mase compacte, tot Nordul Dunării de la Tisa până la Bug

și Nipru, precum și vaste teritorii în Sudul Dunării, ca: Macedonia și Epir, Albania și Tesalia, iar în insule răzlețe în tot restul Peninsulei Balcanice, de la Dunăre și până în Peloponezul grecesc, - adevăr recunoscut de înșiși învățații greci contemporani, - și de la Marea Neagră și Egee până la Adriatică, - *decât admittând că Românii de pe tot acest teritoriu sunt urmașii Tracilor vechi care, în antichitate, au locuit pe aceleași teritorii; și, ca urmași ai acestora, Românii au continuat să trăiască, - datorită puternicei lor vitalități și a forței de rezistență etnică, - în toate țările de baștină ale strămoșilor lor, indiferent că, în unele părți, elementul românesc, din cauza împrejurărilor vitrege, a trebuit să fie redus ca număr.*

Astfel încât oriunde se găsesc Românii în acest spațiu, ei sunt autohtoni și locuitorii cei mai vechi.

În ce privește pe Românii macedoneni, nici ei nu fac excepție, deoarece locuiesc în spațiul etnic trac, și nu putem pune pe seama vreunei întâmplări dumnezeiești faptul, destul de semnificativ, că în aceeași Macedonia, - ba încă în aceleași colturi de munți și în aceleași văi, dacă vreti, în care acum 2500 de ani se constată a fi locuit Tracii, - cunoscuți ca strămoși ai neamului românesc, - astăzi, în aceleași locuri și tot așa de numeroși (deși între cele două momente este un interval de numai două milenii și jumătate), să locuiască Români, și fără ca între ei să existe vreo legătură!

In Macedonia a început să se scrie actul de naștere a poporului român, -revenind acest merit consulului roman L. Paul Aemilius, cuceritorul Macedoniei, -pentru ca să se încheie definitiv pe pământul Daciei prin pecetea imperială a marelui împărat Traian, - legându-se astfel, și prin cucerirea romană, cei doi poli ai spațiului trac.

Numai cei care vor continua să privească lumea tracă din antichitate și lumea românească de azi, fie independent una de alta, fie într-un cadru restrâns, altul decât acela al întregului spațiu etnic, nu vor înțelege niciodată strânsa legătură ce există între aceste două lumi, și vor cădea în greșala istoricului austriac Fr. I. Sulzer sau a arheologului grec A. Keramopulos, ca să ne oprim numai la aceste două cazuri.

Fr. I. Sulzer, - grăbindu-se să combată continuitatea elementului dacoroman în Dacia, - scria pe la 1771-1772 (în *Geschichte des transalpinischen Daciens*, vol. al II-lea):

„Aș vrea să știu dacă este cu putință ca în două țări, - atât de depărtate, cum sunt Moldova și Albania, ori Macedonia, - la două popoare deosebite și în epoci diferite, va fi putut lua naștere aceeași limbă”

Noi răspundem: este cu putință, pentru că cele două țări *„atât de depărtate pentru Sulzer - cum sunt Moldova și Albania, ori Macedonia”*, au făcut parte în antichitate din același spațiu etnic - trac - care apoi a devenit românesc, constituind un bloc unitar și compact, cu aceeași limbă, născută nu numai în Moldova, ci pe întreg spațiul trac, din care fac parte și cele două țări, de care se leagă Sulzer.

Astfel că nu este vorba de *„două țări atât de depărtate”*, ca Moldova și Macedonia, de pildă, și fără ca să existe vreolegătură între ele.

Dimpotrivă, un singur popor a fost: cel trac; o singură țară: spațiul etnic trac, cuprins între Bug, Marea Adriatică, Marea Neagră, Egee și munții Pind, în care a luat naștere

aceeași limbă, și anume limba care s-a vorbit și se vorbește și azi, din Carpați și până în Pind, de la Marea Adriatică până la Marea Neagră și Marea Egee.

Iată de ce, în Moldova și Macedonia se vorbește aceeași limbă.

De cealaltă parte, A. Keramopulos - care ține să încetățenească neadevărul că Românii macedoneni ar fi Greci latinizați - scrie:

„Atâta timp cât cineva nu dovedește că Dacii s-au coborât în Pind și Macedonia, Vlahii noștri (adică Macedoromânii) n-au nicio picătură de sânge dacic, nici urmă de înrudire cu Dacoromânii”.

Dar ca să dovedim că Macedoromânii sunt Români veritabili, nu este nevoie numaidecât să dovedim că Dacii au coborât în Pind și în Macedonia, pentru motivul că înșiși locuitorii Macedoniei vechi erau Traci, iar Dacii nu erau altceva decât Traci.

Formau deci același bloc etnic unitar din Pind și până în Carpați, așa cum formează azi Românii.

Natural, este de la sine înțeles că cei care au interese politice de susținut și cred că pot aservi acestor scopuri însăși istoria, vor continua să privească lumea tracă și lumea românească prin altă prismă decât aceea a adevărului, dar ei vor rămâne pe calea cea greșită.

Pentru noi, lumea românească de azi este de fapt lumea tracă din antichitate, și dovada cea mai bună că Românii, - fie Dacoromâni, fie Macedoneni, - nu-s decât Tracii lumii vechi, romanizați bineînțeles, este că cele două spații etnice: cel trac de-acum 2500 de ani și cel românesc de azi, coincid perfect.

Spațiul etnic trac, mărginit de Marea Adriatică, de munții Olimp și de Marea Egee, de Marea Neagră și de Nipru, de Carpații nordici și de munții Alpi, - este în același timp spațiul etnic românesc de azi, și nu numai de azi, ci de când s-a pomenit neam românesc pe pământ.

Nu există colț de țară din acest spațiu pe care să nu locuiască Români, fie în mase compacte, fie mă-

car în insule răzlețe și aceasta după 2000 de ani de la romanizare.

Spațiul etnic românesc, încă și azi, - ca o dovadă a legăturii lui cu spațiul etnic trac, - prezintă omogenitate și continuitate teritorială din Macedonia, - extremitatea sudică a spațiului, - și până la Nipru, - extremitatea nord-estică; nici măcar o întrerupere completă nu există între cele două extremități, pentru că - pornind din blocul pindomacedonean - masa românească se poate urmări, în continuitate teritorială până la Nipru, și dacă această situație o înregistrăm azi, trebuie să ne dăm seama că ea era cu mult mai favorabilă. în trecut.

Și anume, dacă plecăm de la blocul românesc din Macedonia și Pind, așezările românești se pot urmări pe o fâșie - îngustă, este adevărat, ca un coridor, - mărginită de o parte de Vardar și Struma, iar de cealaltă parte de Morava-Timoc și Ister, până la Dunăre; de aici, spațiul etnic românesc se lărgeste, spre apus până la Tisa și Dunăre, iar spre răsărit până la Bug și Nipru, atingând pretutindeni vechile hotare tracice.

În antichitate două bastioane de mare rezistență a avut lumea tracă: cel pindomacedonean și cel carpatodunărean; și nu este o întâmplare că astăzi Românii se sprijină, din punct de vedere etnic, tot pe aceleași bastioane.

Este adevărat că spațiul etnic românesc inițial, - care corespundea perfect cu cel trac, - a suferit de pe urma năvălirilor barbare din evul mediu, prin așezarea elementelor etnice străine, fie la marginile masei românești, fie în interior, - creind în acest spațiu etnic românesc unele spărturi sau goluri, care însă n-au putut să distrugă nici unitatea etnică a poporului băștinaș, care locuia acest spațiu, și nici să determine o separare completă între cele două blocuri românești; pindomacedonean și carpatodunărean.

Precum am văzut, o punte de legătură continuă să existe.

Această punte se află la hotarul

de întâlnire a celor două elemente de infiltrație sud-dunăreană: Slavii și Bulgarii.

Elementul autohton românesc a fost asimilat, de o parte și de alta a acestei punți, de Slavi și de Bulgari, creind două mari intrânduri, în formă de unghiuri, ambele sprijinite cu vârfurile pe această punte.

În restul spațiului trac, elementul românesc a rămas compact, iar acolo unde elementele de infiltrație au câștigat teren, toponimia și unele insule răzlețe de autohtoni sunt dovezi existenței Românilor acolo.

Faptul că spațiul etnic românesc corespunde cu cel trac din antichitate, dovedește strânsa legătură între aceste spații etnice și explică în mod clar că Românii nu pot fi altceva decât elementul trac romanizat, și că procesul de romanizare trebuia să aibă loc pe întreg spațiul etnic trac, și că deci Românii, aflându-se azi pe un spațiu corespunzător celui trac, nu mai poate fi vorba de deplasări de mase românești în evul mediu, de la Nordul Dunării spre Sud sau invers, pentru că Românii se aflau deja acolo, ca urmași ai Tracilor.

De aceea, pentru a explica identitatea de limbă și de origine dintre Dacoromâni și Macedoromâni, nu este nevoie să-i aducem pe Macedoromâni de la Nordul Dunării sau pe Dacoromâni de la Sud de Dunăre, numai pentru că așa vor Sulzer, Keramopoulos și alții ca ei.

Existența unor mari mișcări de la Nord la Sud de Dunăre sau invers nu mai poate fi admisă, de vreme ce Românii au existat, în același timp, și la Nord și la Sud de Dunăre. Dacă au fost unele mișcări pendulare, ele au avut loc în cadrul spațiului etnic românesc și au fost determinate de îndeletnicirea lor păstorească.

De asemenea, năvălirile barbare n-au determinat mișcări de mare amploare în masa românească, care să fi adus cumva goluri de teritorii, așa cum ar fi vrut să se întâmple unii vecini ai noștri, ci doar neînsemnate deplasări.

Și într-un caz și în celălalt, în aceste mișcări ce vor fi avut loc, Românii n-au atins teritorii străine, n-au încălcat deci spațiile etnice ale altor popoare, ele având loc în limitele spațiului etnic românesc; dimpotrivă spațiul etnic românesc a fost îngustat prin așezarea unor elemente străine.

Astfel că avem dreptul să afirmăm: pretutindeni acolo unde sunt astăzi Românii, la Nordul sau la Sudul Dunării, în Carpați sau în Pind, ei sunt autohtoni, urmași ai vechilor Traci.

De aici rezultă că Aromânii au în Macedonia rădăcini tot atât de adânci, ca și frații lor din Dacia și din celelalte țări de origine tracă.

Ei sunt cei mai vechi locuitori ai Macedoniei și autohtoni totodată, în timp ce Grecii, Sârbii și Bulgarii au ajuns în Macedonia mult mai târziu, dovadă că și până azi elementul etnic cel mai numeros din Macedonia a rămas tot cel românesc, Grecii fiind reprezentați în special prin coloniștii aduși din Asia Mică acum două decenii, iar celelalte elemente etnice, Sârbii și Bulgarii sunt în număr mai mic, și locuiesc mai ales regiunile de margine, nepătrunzând în inima Macedoniei, care a rămas încă în mâna Românilor, ca o dovadă în plus a vechimei și autohtoniei lor.

Pe lângă aceste drepturi, trebuie să menționăm că Românii macedoneni au fost, atât în Macedonia cât și în întreaga Peninsulă Balcanică, cei mai activi factori de cultură și civilizație, lăsând în urmă tot ce au creat la un loc celelalte popoare ale Peninsulei.

Ei au fost singurul element care a stăpânit natura sălbatecă și nepriemitoare a Macedoniei, de aceea ei au rămas până azi stăpânii de fapt ai pădurilor și ai munților cu pășuni.

Ca mari păstori, ca pricepuți cărăvănari, iscușiți comercianți, ca exploatare de păduri, Românii macedoneni au meritul de a fi singurul element etnic care a pus în valoare economia întregii regiuni a Macedo-

niei, a Pindului și Tesaliei.

Respectul pentru adevăr cere ca istoria Tracilor macedoneni să fie încadrată, cu tot patrimoniul ei, în istoria generală a românismului, ca parte integrantă a ramurei macedonene a națiunii române, părăsind astfel o legendă dușmănoasă și interesată, care ne impune mutilarea propriei noastre istorii, cu cele mai strălucite pagini din istoria strămoșilor care locuiau Macedonia.

Stăpâni în Macedonia, pe toate drepturile pe care istoria le poate oferi unui popor, totuși numai unul singur le-a fost refuzat de soartă: dreptul de libertate pentru popor și de independență pentru țara lor.

Jertfe destule au adus până acum și nu le vor precupeți nici în viitor, pentru a-l câștiga.

Soarta acestor frați, însă, este legată de a noastră. Nimic durabil nu se poate înfăptui fără sprijinul nostru.

Macedoromânii cred în dreptatea lor, pentru că cred în destinele românismului.

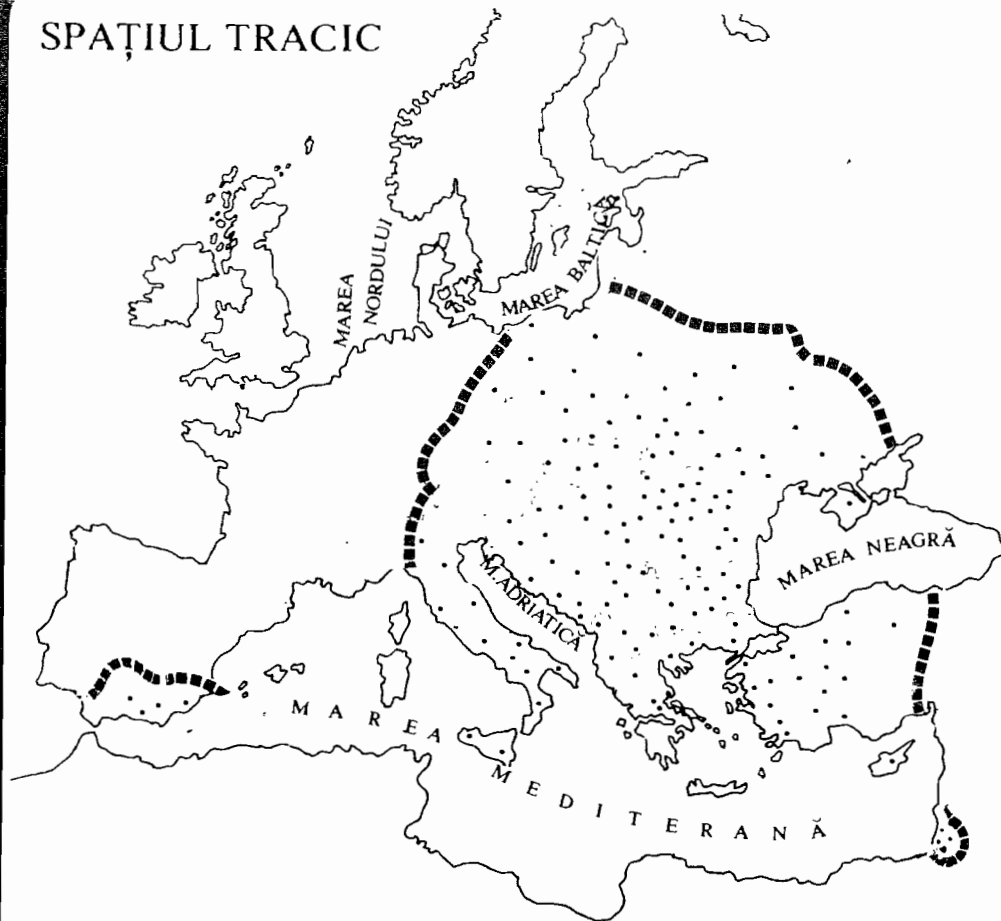
Ei cred în momentul lor, pe care îl prevăd aproape.

(Sfârșit)

RÉSUMÉ

Le monde thrace de l'antiquité et le monde roumain d'aujourd'hui représentent une unité parfaite, du point de vue territorial et linguistique, ethnique et culturel - c'est la conclusion de la brochure de Vaidomir (parue en 1943 et reproduite intégralement dans N.T.). Les Aroumains, descendants des Thraces tout comme les Dacoroumains du Nord du Danube, ont été le facteur de culture et de civilisation le plus actif de la péninsule Balkanique. Aussi méritent-ils un sort meilleur, la liberté et l'indépendance.

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

sumar

<i>Gabriel Iosif Chiuzbăian: Un mare nedreptățit: Nicolae Densusianu (II)</i>	1
<i>Cicerone Poghirc: Relațiile greco-trace în epoca preistorică</i>	9
<i>N.P. Vaidimir: Originea tracă a Macedonenilor preromâni</i>	12

NOI TRACII

Anul IV Nr.49, octombrie 1978

Redacția: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto

Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n.17282 del 31.5.78

Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo III (70%)

Editrice Nagard Srl Foro Traiano 1/A Roma - Centro Stampa Butangas - Via Larga 11 Milano